

# SINIF BİLİNCİ VE DİĞER AİDİYETLER/KİMLİKLER

Aydınlık Dergisi, 25 Temmuz 2010

Yıldırım Koç

İşçi, yaşamını işgücünü satarak kazanmak zorunda kalan insandır. Ancak bu insanın tek özelliği, hayatını kazanma biçimi değildir. Bu insanın dini inancı, etnik kökeni, mesleği, siyasal görüşü, cinsiyeti ve diğer bazı özellikleri de vardır. İnsanın hayatını kazanma biçimi onun tavrının ve davranışlarının belirlenmesinde çok önemli olmakla birlikte, tek ve belirleyici etmen değildir. Kişinin sınıfsal konumu ile diğer aidiyetleri/kimlikleri arasında çelişkiler çıkabilir ve diğer kimlikler sınıf bilincinin önüne geçebilir.

İşçilerin gerçek gelirlerinde önemli düşmelerin ve diğer haklarında önemli kayıpların olduğu durumlarda, diğer aidiyetler/kimlikler ikinci plana itilir. Kayıp yaşanan aidiyet alanı (sınıf kimliği) ön plana geçer. Ancak işçinin ücreti ve diğer haklarında önemli kayıplar söz konusu değilse; buna karşılık, diğer kimlikleri güçlü ve tehdit altındaysa, sınıf kimliği ikinci plana itilir, tehlike altındaki aidiyet ön plana çıkar. Örneğin, işçinin ülkesi yabancı güçlerin saldırısı altındaysa, ulusal aidiyet öne çıkar. Örneğin, ülkede etnik saflaşma ve çatışma geliyorsa, buna karşılık ciddi bir mutlak yoksullaşma ve hak kaybı yaşanmıyorsa, işçilerin etnik aidiyeti öne çıkabilir ve işçi sınıfında sınıf bilinci geriler, işçi sınıfı içinde çelişki ve hatta çatışmalar ortaya çıkar. Siyasal görüşler için de aynı durum söz konusudur.

Bazı durumlarda tehlike altında bulunan aidiyet/kimlik ile sınıf bilinci çelişir; bazılarında örtüşür. Örneğin, günümüzde ABD'nin ve Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yönelik politikaları, hem ulusal çıkarlara, hem de işçi hak ve özgürlüklerine zarar vermektedir. Bu durumda, ulusal bilinç ile sınıf bilinci birbiriyle örtüşmekte, birbirini tamamlamaktadır. Buna karşılık, Türkiye'de etnik kimliği veya cemaat kimliğini öne çıkarma çabaları ile sınıf bilinci birbirini dışlamaktadır. Birçok sınıf bilinçli işçi ve memurun etnik aidiyetini/kimliğini öne çıkarmasıyla sınıf mücadelesinin dışına düştüğü görülmektedir. Benzer bir durum, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Rum ve Ermeni işçiler arasında da yaşanmıştır.

Farklı aidiyetler içinde en zor kazanılan, sınıf kimliğidir. Dini kimlik aileden edinilir, çocukluktan itibaren oluşturulur. Etnik kimlik de küçüklükten kazandırılan bir özelliktir. Bu aidiyetlerin sınıf kimliğiyle çelişmesi durumunda sınıf kimliği ve bilincinin öne çıkabilmesi kolay değildir.

Bu durum, işçi sınıfı örgütlenmelerinde de önemlidir. İşçi sınıfı örgütlenmelerinin ortak noktası "sınıf ortaklığı" iken, işçi sınıfının belirli kesimlerinin örgütlenmesi, farklı aidiyetlerin bu örgütler üzerinde etkili olma ve bu örgütleri kullanma çabalarını da yoğunlaştırır. İşçi sınıfı örgütü görünüşte "işçi" örgütlenmesidir; ancak asıl amaç, belirli bir aidiyetteki işçilerin başka amaçlarla örgütlenmesi ve harekete geçirilmesidir. İnanç, etnisite, meslek, siyasal görüş temelli işçi sınıfı örgütlenmelerindeki durum budur.

Bu açıdan bakıldığında, her işçi eylemi, işçi sınıfı hareketinin bir unsuru olmayabilir. Etnik kimliği öne çıkmış işçiler, bu kimliklerinin çıkarları doğrultusunda eylem yapabilirler ve bu eylem işçi sınıfının çıkarlarıyla ters de düşebilir.

İşçinin hangi aidiyetinin ön planda olduğunu göstermenin araçlarından biri, ailesinde "bizimkiler" dendiğinden kimlerin anlaşıldığıdır. İşçi akşam evine gelip, "bugün bizimkilerle birlikteyim" dediğinde ailesince anlaşılan hangi toplumsal kesimdir? Aşiret mi, hemşehriler mi, işyerindeki işçiler mi, cemaat arkadaşları mı, meslektaşlar mı? Sınıf bilincinin ön planda ve belirleyici olmadığı durumlarda, diğer aidiyetler "bizimkiler" olmaktadır.

Bu konuda yol gösterici iki araştırma, Kocaeli ve Eskişehir'de yapılmıştır.

Kocaeli'de Betül Urhan'ın 2004 ve Betül Urhan ile Ahmet Selamoğlu'nun 2007 yılında uyguladıkları ankette işçilere "kendilerini tanımlamak için kullandıkları temel kriter" sorulmuştur. 2004 yılında işçilerin yüzde 17,7'si dini inancı, yüzde 35,0'i milliyeti ve yüzde 26,6'sı'nda sosyal sınıfı göstermişken, 2007 yılında işçilerin yüzde 27,8'i dini inancı, yüzde 26,0'sı milliyeti, yüzde 15,9'u sosyal sınıfı göstermiştir. 2007 yılında diğer aidiyetler de şöyledir: Cinsiyet (yüzde 5,8), meslek (yüzde 4,7), memleket (yüzde 4,0), siyasi tercih (yüzde 2,2), işyeri (yüzde 0,4), diğer (yüzde 5,8), boş (yüzde 7,6).<sup>1</sup>

Banu Uçkan ve Deniz Kağncıoğlu'nun 2007 yılında Eskişehir'de yaptıkları bir çalışma da, sınıf bilinci ve kimliğinin çok geri planda kaldığını göstermektedir. İşçilerin "kendilerini hangi kimlikle tanımladıkları" sorusuna sendikalı işçilerin verdikleri yanıtlar şöyledir: Milliyet (yüzde 37,8), Dini inanç (yüzde 21,3), sosyal sınıf (yüzde 13,4), doğum yeri (yüzde 4,9), cinsiyet (yüzde 5,5), meslek (yüzde 7,9), işyeri (yüzde 2,4), siyasi tercih (yüzde 4,3), diğer (yüzde 2,4). Aynı soruya sendikasız işçilerin verdikleri yanıtlar da şöyledir: milliyet (yüzde 21,2), dini inanç (yüzde 18,8), sosyal sınıf (yüzde 12,5), doğum yeri (yüzde 7,5), cinsiyet (yüzde 15), meslek (yüzde 17,5), işyeri (yüzde 5), siyasi tercih (yüzde 0), diğer (yüzde 2,5).<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Urhan, B.-Selamoğlu,A., "İşçilerin Sendikalara Yönelik Tutum ve Davranışları: Kocaeli Örneği," *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı 18, 2008/3, s.180.

<sup>2</sup> Uçkan, B.-Kağncıoğlu,D., "İşçilerin Sendikalara İlişkin Algı ve Tutumları: Eskişehir Örneği," *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı 22, 2009/3, s.45.

Bu anketler, belirli bir andaki durumu yansıtmaktadır. Bu ankette “milliyet” kimliğini öne çıkaran bir işçi, hızlı bir mutlak yoksullaşma ve hak kaybı durumunda, sınıf aidiyetini öne çıkararak, farklı etnisitelerden işçilerle ortak bir sınıf eylemine girebilir.

Türkiye’de işçi sınıfının bilinç düzeyi tartışmalarında bu noktaların da dikkate alınmasına yarar vardır.